

Milena Papratović - prva doktorica etnologije u Hrvatskoj

UDK 39(497.5)(091)

929 Papratović, M.

Pregledni rad

Zlata Živaković-Kerže

Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod

Autorica je u radu obradila kratku biografiju Milene Papratović, prve doktorice etnologije u Hrvatskoj, osvrnuvši se ukratko i na djelovanje njenog oca Franje Papratovića, promicatelja hrvatske narodne misli, političara i društvenog djelatnika. Potom je navela njenu bibliografiju i raznovrsne prosvjetne i znanstvene djelatnosti.

Ključne riječi: Milena Papratović, Franjo Papratović, etnologija.

Milena Papratović rođena je u Osijeku 7. lipnja 1906. godine u obitelji rođenih Đakovčana Marice rođ. Jakševac i Franje Papratovića. U vrijeme njenog rođenja obitelj Papratović je trajno nastanjena u Osijeku, gdje je njezin otac od 1905. vodio vlastitu odvjetničku kancelariju.

Franjo Papratović je rođen 7. kolovoza 1871. u Đakovu. U rodnom je gradu završio pučku školu, a gimnaziju polazio u Osijeku i Vinkovcima. Tijekom gimnazijskog školovanja stupio je u đakovačko sjemenište koje nakon nekog vremena napušta. Maturirao je u Požegi. Potom je 1891. na zagrebačkom Sveučilištu upisao pravni fakultet. Kao „jednogodišnji dobrovoljac“ odslužio je 1893. vojsku. Vatreni je hrvatski rodoljub pa je 16. listopada 1895. u Zagrebu – u vrijeme boravka cara Franje Josipa I. prigodom otvaranja novoizgrađene zgrade Hrvatskoga narodnog kazališta – sudjelovao s brojnim studentima predvođenim njegovim

prijateljem Stjepanom Radićem u velikim protumađarskim demonstracijama i spaljivanju mađarske zastave. Zbog toga je bio isključen iz Sveučilišta te zajedno s ostalim sudionicima demonstracija suđen pred Kr. Sudbenim stolom u Zagrebu i sredinom studenoga te godine osuđen na tri mjeseca zatvora. Kaznu je odslužio u Bjelovaru. Potom kratko odlazi u Beč te vrativši se u Zagreb nastavlja studij prava gdje je promoviran 1898. u čast doktora prava. Kao advokatski pripravnik djelovao je u Zagrebu i rodnom Đakovu. Godine 1905. dobio je pravo vođenja samostalne odvjetničke prakse i otvara u Osijeku vlastitu samostalnu pisarnu. U Osijeku je bio značajni promicatelj hrvatske narodne svijesti – jedan je od utemeljitelja „Bloka slavonske opozicije u Hrvatskom saboru“, predsjednik Federalističke seljačke stranke, član predsjedništva osječke Gradske tiskare te predsjednik Hrvatskog sabora (tada u posljednjem sazivu). Vrlo je agilno djelovao u radu gornjogradskog Hrvatskog sokola te je bio višegodišnji predsjednik Hrvatskog glazbenog i pjevačkog društva „Kuhač“. Za svoj je rad primio brojna priznanja. Preminuo je iznenada u Zagrebu 12. studenoga 1929. od akutne gnojne upale ušne žlijezde – parotitisa – u to vrijeme vrlo često smrtonosne bolesti. Pokopan je dan kasnije u obiteljskoj grobnici u Đakovu.¹

Školovanje, prekid i nastavak, zaposlenje

U rodnom je Osijeku Milena završila gornjogradsku pučku školu. Istodobno je počela pohađati sate klavira u privatnoj školi osječke obitelji Hankin te privatno učila strane jezike (njemački i francuski, a ubrzo i engleski jezik). Sve je vrlo uspješno svladala i usavršila. S roditeljima je često odlazila na dramske i operne predstave u osječko Hrvatsko narodno kazalište te posjećivala koncerte klasične glazbe. U prvoj generaciji osječke Ženske realne gimnazije maturirala je u školskoj godini 1924./25.²

Iako je željela studirati društveno-humanističke znanosti u Zagrebu otac ju je nastojao usmjeriti prema studiju farmacije. U tome nije uspio. Na očevo opće razočarenje i negodovanje udala se 7. lipnja 1928. u osječkoj župnoj crkvi Sv. Petra i Pavla (današnja konkatedrala) za ruskog emigranta Golijeuskog, oficira školovanog u ruskoj vojnoj Akademiji, koji je tada bio zaposlen u svojstvu kapetana I. klase u Vojnoj komandi u Osijeku. Iako je ubrzo nakon udaje sagledala velike razlike u mentalitetu i odgoju između nje i supruga, bračne razmirice ublažilo je rođenje kćeri Vere 25. srpnja 1929. godine. Međutim, smrću Mileninog oca Franje Papratovića mlada obitelj s Mileninom majkom Maricom morala je napustiti neotplaćenu kuću u

1 Zlata ŽIVAKOVIĆ-KERŽE, *Osječka sjećanja*, I. dio, Osijek, 250, 252.

2 *Rukopis*: "Sjećanje kćeri prof. dr. sc. Vere Dürrigl, 27. VII. 1929., Zagreb, Jurjevska 25", 1; *Gimnazije u Osijeku* (ur. Julijo Martinčić), Zagreb-Osijek, 2001., 130.

Kapucinskoj ulici. Naime, kuća je još uvijek većim dijelom pripadala valpovačkom vlastelinu grofu Normanu kojem je Franjo, kao grofov glavni odvjetnik, mjesečno otplaćivao rate za otkup te kuće. Njegovom smrću supruga Marica nije imala pravo dobiti odvjjetničku, suprugovu, mirovinu pa su ona i tročlana obitelj Golijevsky „ostali na nevelikoj oficirskoj plaći“ bez mogućnosti nastavka isplate preostalih novčanih rata za tu kuću pa su krajem 1929. odselili u manju kuću u Reisnerovu ulicu br. 17. U potonje četiri godine prihod obitelji povremeno se poboljšavao budući je Milena naslijedila veliki očev vinograd u Mandićevcu, mjestu nedaleko od Đakova. U to je vrijeme nekako i odlučila da nastavi školovanje, tj. da krene na studij u Zagreb. Ostvarenje te zamisli pripomoglo je uredništvo osječkih dnevnih novina *Hrvatski list* koje je stipendiralo Milenu, koja je u rujnu 1930. upisala u Zagrebu Filozofski fakultet, i to etnografiju na istoimenoj Katedri toga fakulteta i geografiju na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu.³

Osmogodišnja Milena Papratović

Milena Papratović

Prema broju upisanih studenata gotovo da je bila jedna od malobrojnih djevojaka i žena koje su tada studirale te grupe predmeta. Po sjećanju njene kćeri Vere izbor studija „najvjerojatnije je proizašao iz sredine u kojoj je odrasla, iz ljubavi prema hrvatskom narodu i okruženju iz kojeg je potekla – naročito ljubavi prema Slavoniji, a posebice prema Đakovštini i njenoj tradiciji iz koje su potjecali njeni

3 *Rukopis: „Sjećanje kćeri prof. dr. sc. Vere Dürriegl...“, n. dj., 2-3*

roditelji. Od oca je naslijedila izrazitu ljubav prema prirodi te posebnu sklonost pokazivala je prema vinogradu u Mandićevcu preuzevši i kompletnu brigu o njemu nakon očeve smrti“.⁴

Ispite na fakultetu je polagala redovito te je diplomirala u studijskoj godini 1934./35. Vrativši se 1935. u Osijek, kao kći hrvatskog rodoljuba i pravaša Franje Papratovića, nije odmah dobila zaposlenje u struci pa je, znajući izvrsno strane jezike (njemački, engleski, francuski, ruski) dvije godine radila kao prevoditeljica različitih članaka, priča i romana koji su u nastavcima objavljavani u osječkim dnevnim novinama *Hrvatski list*. U tim osječkim dnevnim novinama javljala se povremeno i kao autorica nekoliko novinskih članaka npr. o Paji Kolariću, osnivaču tamburaškog sastava.⁵

Doprinos u struci

Prvo radno mjesto, kao profesorica-suplent, dobila je u studenome 1937. na Državnoj trgovačkoj akademiji u Osijeku te je predavala geografiju i povijest. Dvije godine potom, vjerojatno na nagovor novinara *Hrvatskoga lista* i vrsnog prevoditelja Viktora Sonnfelda⁶ prijavila je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu doktorsku disertaciju pod naslovom *Narodne pripovijetke iz okolice Đakova s komentarima i poredbenim pregledom*. Te je pripovijetke sakupljala dvije godine obilazeći tijekom 1935. i 1936. tri sela tadašnjeg đakovačkog kotara – Đakovačke Selce, Punitovce i Pridvorje. U svakom je od tih sela odabrala kazivače/kazivačice pripovijedaka, te je ono što je od njih čula odmah zapisivala u bilježnicu. Tako sabrane pripovijetke napisala je u disertaciji u originalnom dijalektu, što im je dalo osobitu vrijednost. Pri sakupljanju je nastojala da joj kazivači pričaju samo one pripovijetke koje su čuli od svojih predaka, tj. one koje nisu nikada pročitali. Pri obradi i analizi tih pripovijedaka iz okolice Đakova primijenila je metodu J. Boltea i J. Polivke kojom su se oni služili pri obradi priča (bajki) braće Grimm „Anmerkungen zu den Kinder – und Hausmärchen der Brüder Grimm“, kao i registrom tipova pripovijedaka Antti Arnea „Verzeichnis der Märchentypen“ koji je bio preveden na engleski jezik i proširen komentarima S. Thomsona.⁷

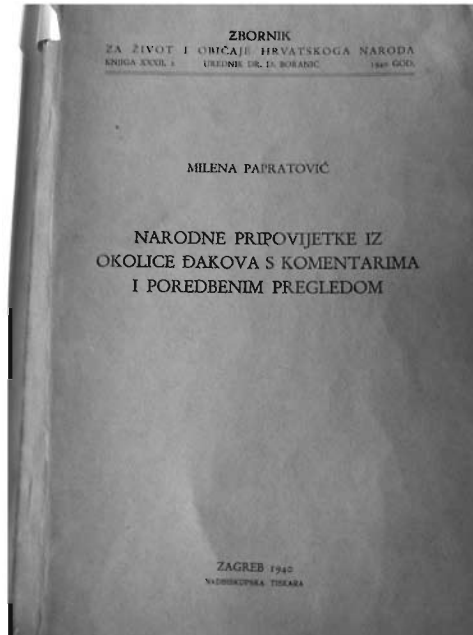
4 Isto, str. 3; *Biografija* (rukopis u privatnom vlasništvu kćeri Vere Dürrigl), 1.

5 *Rukopis*: „Sjećanje kćeri prof. dr. sc. Vere Dürrigl...“, n. dj., 4

6 U 47-godišnjem prevoditeljskom radu preveo je mnoga djela filozofa napose njemačkih i književnika (npr. Kanta, Hegela, Schopenhauera, Schellinga, Fichtea, Nietzschea, Bacona i drugih). Sveukupno je s njemačkog na hrvatski jezik preveo 940 naslova, ali je prevodio i s drugih jezika. (Vidi opširnije: Z. ŽIVAKOVIĆ-KERŽE, *Osječka sjećanja*, I. dio, Osijek, 2009., 308.

7 *Rukopis*: „Sjećanje kćeri prof. dr. sc. Vere Dürrigl...“, n. dj., 3; „Narodno blago Đakovštine“, *Hrvatski list*, Osijek, 19. 10. 1941., 11.

Doktorsku disertaciju gore navedenog naslova uspješno je obranila u rujnu 1939. Sljedeće je godine u lipnju položila u Zagrebu stručni ispit, te je nekoliko dana potom promovirana na Filozofskom fakultetu u čast doktorice filozofije, grana etnologija. Tako je bila prva doktorica etnologije u Hrvatskoj. Njena disertacija je objavljena u izdanju JAZU u *Zborniku za život i običaje hrvatskog naroda*, knjiga XXXII. u Zagrebu 1940. godine.⁸

*Naslovnica knjige Narodne pripovijetke
iz okolice Đakova...*

Po zapisu Milene Papratović u vrijeme njenog istraživanja „*Đakovački Selci* su imali 1.800 stanovnika rimokatoličke vjere, i to 850 Hrvata, 450 Nijemaca, a ostali su bili Mađari. Po predaji“, što je zapisala u uvodnom dijelu svoje disertacije, „većina Hrvata je u mjesto doselila u XV. vijeku iz Bosne za vrijeme provala Turaka (Brataljenovići, Živkovići, Nikolići, Jankovići i drugi); kasnije su došle neke obitelji iz Obrovca u Dalmaciji, zatim iz Like (Bobinci, Macokatići, Oreškovići i drugi), a prije kojih 10 godina kolonizatori iz Hrvatskog Zagorja, koji se još nisu asimilirali. – *Punitovci* leže 2 km južno od mjesta, gdje je u srednjem vijeku postojalo naselje ‘Panith’ ili ‘Terra Ponith’, koje su Turci za povlačenja 1687. uništili; imaju oko 920

8 *Rukopis*: „Sjećanje kćeri prof. dr. sc. Vere Dürriegl...“, n. dj., 5.

stanovnika, od kojih 870 Hrvata, a ostalo su Nijemci i Mađari. Selo je nastalo 1754. od Hrvata iz Bosne, iz okolice Gračaca, koje su bosanski franjevci poslali đakovačkom biskupu A. Čolniću, koji je podizao sela duž ceste Osijek-Đakovo, da je osigura od razbojnika. Doseljenike iz Bosne prozvali su okolni starosjedioci 'Dripe', koji naziv dovode u vezu s riječju 'odrpanci'. Na početku XIX. vijeka naselilo se u Punitovce nešto Čeha i Slovaka. – Na sjeverozapadu od Đakova smjestilo se seoce *Pridvorje* sa kojih 600 stanovnika Hrvata i nešto doseljenih Nijemaca i Mađara. O porijeklu hrvatskog stanovništva nisam mogla ništa doznati. – Nijemci i Mađari u tim selima pored svog materinskog jezika govore doduše i hrvatski, ali nisu ništa utjecali na duhovnu i socijalnu kulturu hrvatskog stanovništva.⁹

*

Na osječkoj Državnoj trgovačkoj akademiji predavala je do 1948. kada je premještena u Zagreb na Ekonomski tehnikum gdje je radila kao profesorica ekonomske geografije do umirovljenja 1. siječnja 1969. godine.

U razdoblju od 1957. do 1973. objavila je 5 udžbenika ekonomske geografije za srednje ekonomske i strukovne škole. Za svoj predani prosvjetni rad primila je 1973. prestižnu nagradu „Ivan Filipović“. Preminula je 31. listopada 1981. od srčanog infarkta u zagrebačkoj „Bolnici dr. Mladen Stojanović“ u Vinogradskoj ulici. Sahranjena je u obiteljskoj grobnici u Đakovu.¹⁰

Knjige, udžbenici, recenzije i ini poslovi

1. *Narodne pripovijetke iz okolice Đakova s komentarima i poredbenim pregledom* – doktorska disertacija;
2. *Elementi fizičke i ekonomske geografije za ekonomske srednje škole*¹¹, 3 izdanja;
3. *Ekonomska geografija Jugoslavije za stručne škole*¹², 2 izdanja;
4. *Ekonomska geografija Jugoslavije s kratkim ekonomskim pregledom savjeta za škole za kvalificirane radnike*, 4 izdanja;
5. *Ekonomska geografija za I. razred ekonomskih škola* u suradnji s prof. Ž. Stazićem, 3 izdanja;

9 Milena PAPRATOVIĆ, *Narodne pripovijetke iz okolice Đakova s komentarima i poredbenim pregledom*, Zagreb, 1940., 4.

10 *Rukopis*: „Sjećanje kćeri prof. dr. sc. Vere Dürriegl...“, n. dj., 6.

11 Ovim su se udžbenikom služili i studenti Ekonomskog fakulteta i Više ekonomske škole.

12 Isto.

6. *Ekonomska geografija za kvalificirane radnike*, 4 izdanja;
7. Skripta za povijest za I., II., III. razred ekonomskih škola; za I. razred po novom programu;
8. *Ekonomska geografija za I. razred ekonomskih škola*;
9. Za izdavanje je 1972. priredila udžbenik Ž. Stazića *Ekonomska geografija*.

Recenzirala je po nalogu Savjeta za prosvjetu nauku i kulturu sljedeća izdanja:

1. *Ekonomska geografija za IV. razred gimnazije* (pod šifrom „Zeko“);
2. *Ekonomska geografija za IV. razred gimnazije* (pod šifrom „Naprijed“);
3. Rukopis Mate Božičevića *Na našem lijepom plavom Jadramu*;
4. *Veliki školski atlas* u izdanju „Učila“ – „Mladost“.

Napravila je djelomičnu lekturu i redakturu 1953. za geografiju u djelu *Sveznadar* u izdanju Seljačke sloge; potpunu lekturu i redakturu djela *Geografija svijeta* u razdoblju od 1954. do 1956.

- Bila je višegodišnja članica Republičke komisije za izradu planova i programa za ekonomske škole; suradnica u konačnoj redakciji *Školskog atlasa* u izdanju „Učila“.
- U školskoj godini 1960./61. bila ispitivačica za geografiju na prijemnim ispitima na Pravnom i Ekonomskom fakultetu u Zagrebu.
- Na TV 1964. i 1965. održala tri predavanja za ekonomske škole – *Faktori razvoja turizma u Jugoslaviji*, *Hidroenergija u Jugoslaviji*, *Primorska regija u Jugoslaviji*.
- Od 4. lipnja 1963. je postavljena za pedagošku savjetnicu.¹³

Umjesto zaključka

U zapaženom prosvjetnom, znanstvenom i raznovrsnom radu dr. sc. Milene Papratović posebice je vrijedna njena doktorska disertacija *Narodne pripovijetke iz okolice Đakova s komentarima i poredbenim pregledom* objavljena 1940. Godinu dana potom nepotpisani novinar *Hrvatskoga lista* o toj je knjizi između ostaloga napisao: „Pučke su pripovijetke dio duševnoga blaga svakog naroda, pa tako i naroda hrvatskog. Stoga zbirke hrvatskih narodnih pripovijedaka imaju mnogo veće značenje nego što to na prvi pogled izgleda, a proučavanje ove vrste pučke književnosti otkriva mnoge nepoznate strane narodne duše... Kod proučavanja

13 *Biografija* (rukopis u privatnom vlasništvu kćeri Vere Dürriegl), 1-3.

narodnih pjesama ili pripovjedaka može se pisac ograničiti na već objavljenu građu, ili, a to je mnogo vrjednije i teže, sam će poći u narod da pronade novu građu, koju onda podvrgava stručnoj, naučnoj analizi. Ovom se drugom, vrjednijom i težom metodom, poslužila gđa. Dr. Milena Papratović pišući svoju doktorsku tezu. Ovo je strogo znanstveno djelo steklo posebno priznanje i time što je uvršteno u akademijin *Zbornik za život i običaje hrvatskog naroda*, knjiga XXXII.¹⁴

SUMMARY

Zlata Živaković-Kerže, PhD

The first female Ph.D. in ethnology in Croatia and author of several textbooks

Milena Papratović comes from a respectable family from Djakovo of mother Marica Papratović born Jakševac and father Franjo Papratović, lawyer and an important promoter of Croatian national consciousness- one of the founders of "The Block of Slavonian opposition to the Croatian Parliament", the president of the Federalist Peasant Party, a member of the Presidency of the Osijek city printing, and president of the Croatian Parliament (then at the last session). Belonging to the first generation of Osijek Women's real high school, she graduated in the academic year 1924/25, and in September 1930 enrolled at the Faculty of Philosophy in Zagreb, the study of ethnography and at the Faculty of Science the study of Geography. According to the number of students she was one of the few girls and women who were then studying these subjects. In her then remarkable educational, scientific and varied work her doctoral thesis "Folk short stories from around Djakovo with comments and comparative review. "proved especially worthy. This strictly scientific work earned special acknowledgment and was included in the "Proceedings of the life and traditions of the Croatian nation" of the JAZU Academy (Yugoslav Academy of Science and Arts), now the HAZU-Academy (Croatian Academy of Science and Arts and was published in 1940.

14 „Narodno blago Đakovštine“, *Hrvatski list*, Osijek, 19. 10. 1941., 11.